

Breve hjemmefra

Min fars baggrund belyst ved en række breve til ham fra familien i Tønder i løbet af året 1929

Jens Rasmussen
Oktober 2022

Om forsidebilledet skrev Oma i et brev fra 27. august: ”Mange Tak for Billederne. Du er heelt udmærket, hvor Du sidder med den lille Pige. Jeg er henne at see paa det hver Dag.”

Forord

Kan man få noget ud af at læse et bundt breve som er næsten hundrede år gamle fra en mor til hendes søn der for nyligt var flyttet hjemmefra? Det mener jeg at man kan, og jeg håber at læseren vil være enig med mig.

For det første er der det familiemæssige. Brevene blev skrevet til min far i Hamburg som ses på forsiden sammen med en ukendt pige – måske værtens datter hvor han boede. Der er tale om 35 breve som hovedsagelig blev skrevet af hans mor, min Oma, men også hans søstre skrev undertiden med. Brevene fortæller mig om hans familiemæssige baggrund og kan give et fingerpeg om den person han senere blev.

Endvidere er de kulturhistoriske forhold som brevene giver et indblik i: Hvad optog dem, hvad brugte man tiden til og hvilke relationer havde familien udadtil? Hvordan foregik kommunikation og samfærdsel.

Videre giver brevene et fingerpeg om de nationale forhold i en familie i en by som Tønder som få år forinden var blevet dansk på trods af et massivt tysk flertal ved folkeafstemningen i 1920. Hvordan reagerede de enkelte familiemedlemmer på de nye tider i det nu danske Sønderjylland som familien givetvis stadig omtalte som Nordschleswig.

Og endelig er der det sproglige i brevene. Min Oma skrev et så godt som fejlfrit dansk med datidens retskrivning, men undertiden med anvendelse af et sønderjysk ord eller en sønderjysk vending. Enkelte ord på tysk forekom i hendes breve når det passede bedre end på dansk. Derimod var alt skriftligt fra min fars søskende på tysk som de jo havde lært i skolen. Brevsamlingen omfatter også et enkelt brev fra min far til hjemmet i Tønder, og det blev også skrevet på tysk.

Jeg har renskrevet brevene og samlet dem i en enkelt søgbar pdf-fil. Brevene er renskrevet og oversat til dansk med samme opsætning som i originalerne, således at man nemt kan sammenholde original med renskrift. Alle brevene er skrevet med en tydelig gotisk håndskrift, og hvor jeg har været i tvivl om et eller flere ord, har jeg indsat et [...]. Desuden har jeg indsat enkelte kommentarer også i kantet parentes. Mange svært læselige ord kan man tyde ud fra sammenhængen, men for mange egennavnene vedkommende er det ikke muligt – og måske heller ikke så vigtigt.

Familien i 1929

Jeg har i anden anledning på www.ingerjens.dk skrevet om min fars familie og dens baggrund i Solderup i Hostrup sogn hvor faderen, min Opa, havde en gård. Han døde som halvtredsårig i 1910, og Oma solgte gården og flyttede med sine fem børn først til stationsbyen Jejsing i Hostrup sogn og senere til Tønder. Gården blev efter sigende godt solgt for 100.000 af datidens tyske mark, men beløbet tabte voldsomt i værdi under verdenskrigen, og fra at være en velhavende enke måtte min Oma tilpasse sig en mere begrænset indtægt fra sin kapital. Den blev administreret af en bror, og hun nævner i flere af brevene at hun skal bede ham om en udbetaling. Kapitalen var måske båndlagt aht. børnenes arvelod, eller muligvis fordi kvinder på den tid ikke var økonomisk myndig.

Brevene tyder på at Oma og hendes hjemmeboende døtre tjente lidt penge ved at udleje værelser til feriegæster, men ellers har der vist ikke været andre indtægter ud over de bidrag som kom fra de hjemmeboende børn som tjente en løn.

I 1929 var Oma 59 år gammel, og hendes børn var alle voksne. Hendes ældste datter, Mary, fra 1897 boede hjemme, og jeg er ikke bekendt med at hun havde mere end en almindelig skoleuddannelse. Hun havde haft en plads som husassistent. Hun boede også sammen med Oma til Oma's død i 1962, de sidste mange år sammen med søsteren Margrethe Sophie, kaldet Isse. Ingen af de to søstre blev gift, og typisk nok nævnes det flere steder at Mary er til møde i Jungfrauenverein i Tønder.

Isse – født i 1903 - havde gået i gymnasiet i Flensburg og havde siden uddannet sig som lærer. I 1929 underviste hun på den tyske skole i Tinglev (Tingleff) som var en af de tyske højborge i Sønderjylland. På den tid var der både danske og tyske kommuneskoler i Sønderjylland. Der nævnes også at hun skulle holde Wanderschule om lørdagen i en by hvor der ikke var elevmæssig basis for en rigtig skole. Isse var ofte hjemme på besøg i Tønder, men havde også en stor omgangskreds.

Imellem de to piger blev Peter født i 1901. Han uddannede sig som landbrugskonsulent/agronom ved flere universiteter i Danmark, Tyskland og Tjekkoslaviet, og han arbejdede for den tyske landboforening i Nordschleswig med rådgivning af enkeltlandmænd og foredrag og undervisning rundt omkring i landsdelen. Det er også derfor han var i besiddelse af en bil for at kunne nå det hele. Han udførte også planteforsøg på fætterens gård i Hostrup som han fulgte når han var hjemme. Så han havde også 'jord under neglene'. I brevene omtales en forlovelse mellem Peter og en mig ubekendt kvinde, Paula Sievers. Forlovelsen blev dog hele tiden udskudt, fordi Peter skulle have sikkerhed for en løn der kunne være grundlag for en familie. Han prøvede at få afholdt lønnen via de midler som blev stillet til

rådighed for mindretallet fra Tyskland, så han ikke skulle opkræve honorar hver gang han ydede rådgivning. Forlovelsen blev enten ikke gennemført eller også blev den senere hævet, for han blev senere gift med Magdalene (Magda) Stehr. Hans økonomi var i 1929 så presset at han forsøgte at undgå at deltage i sin fætter Max' bryllup, fordi han ikke havde råd til et passende sæt tøj.

Den tredje søster, Elli Nicoline, havde også uddannet sig som lærer og underviste i 1929 på den tyske skole i Tønder. Hun så også mange venner og bekendte, og hun kom i Wandervogel's hus, Landheim, i Süderlügum et par km syd for landegrænsen. Min far havde også tilknytning til Wandervogel og til den lokale leder, Ben Tilse. Elli havde privat kontakt med Tilse og dennes hustru i Tønder. Elli var aktiv som sanger i et kor – skolens eller seminariets.

I min fars efterladenskaber var der flere fotoalbummer, men der var meget få fotos af hans søskende og ingen fra mellemkrigstiden med Oma og hendes fem børn. Her er imidlertid et foto af Oma med Elli i midten og Mary til højre i billedet. Oma gik altid i sort enketøj.

Og her et foto af Isse:

Min far, Nicolai, blev født i 1907 og gik i skole i Jejsing og senere i Tønder. Han kaldes også i brevene Nikke, Nicke og Nikolai. Han kom i lære hos isenkræmmer M.C. Christiansen i Tønder – omtalt som MC i brevene. Efter endt læretid arbejdede han hos MC, indtil han i begyndelsen af 1929 begyndte på handelsskolen i Hamburg. Min far har desværre ikke efterladt sig noget afgangsbrev, og jeg kender heller ikke skolens navn, men han har fortalt at de også lærte noget spansk som dengang var et vigtigt handelssprog. Han skilte sig aldrig af med en udgave af Bürgerliches Gesetzbuch som han blev indført i på skolen. Han kunne stadig i høj alder citere udvalgte passager fra dette værk. Mens han studerede, søgte han jobs både i Danmark og i Tyskland, og fra sin opvækst i det tosprogede Tønder beherskede han begge dele. Sandsynligvis var omgangssproget i hjemmet i Tønder også sønderjysk. Når de fem søskende talte indbyrdes, var det skiftevis på tysk og på sønderjysk.

Udover Oma og hendes fem børn fandtes der en omfattende familie mest bosiddende i Sønderjylland, men med enkelte bosiddende i Tyskland og en enkelt i Sverige. Den nære familie bestod især af Oma og hendes otte søskende fra Barsø i Løjt sogn:

1. Anna Cæcilie, født 1854. Gift med kaptajn Heinrich Buthmann og fik med ham to drenge og to piger. Den ene af pigerne, Ella, blev gift i Sverige, og det var hende Elli og Isse besøgte i Mölle. Den anden pige, Marga, blev gift med en præst i Forchheim i Sachsen hvor hun fik en søn, Franz Heinrich, som er omtalt som feriegæst i flere af brevene.

2. Laue, født 1855. Ejede gården Thorshøj på Løjt land, og denne gren af familien kom på julebesøg i Tønder.

3. Nis Hansen, født 1857. (Dobbeltnavne som Nis Hansen Nissen forekommer hyppigt i Sønderjylland). Nis var præst i Brøns og boede som pensionist i Aubæk ved Aabenraa. Det er nok ham pigerne besøgte i Aubæk. Nis bestyrede Oma's formue. Han havde to døtre hvoraf den ene, Ella, bliver nævnt i brevene.

4. Ellen, født 1859. Hun døde som tyveårig, men et hæfte fra hendes konfirmationsforberedelse er beskrevet på www.ingerjens.dk.

5. Christine Eline, født 1865. Hun blev gift med Matthias Rasch i Hostrup. De havde tre børn: Nis, Marga og Max, og de to sidstnævnte optræder i brevene. Max især fordi flere i familien var med til hans og Annis bryllup i Altona. Familien omtales tit som 'de Hostrupper'.

6. Rasmus, født 1867. Han overtog slægtsgården på Barsø, og gården var et yndet feriested for mange i familien. Han og hustruen Elvine fik to børn: Nis som i brevene nævnes som soldat i København og Helene som omtales som Lenchen.

7. Margrethe Sophie, født 1870. Min Oma.

8. Jes, født 1872. Jes blev uddannet som læge i Tyskland og praktiserede i Tønder.

9. Nicoline Marie, født 1874. Hun holdt hus for broderen, Jes, i Tønder. Omtales som tante Nik, og tilsammen kaldes de for 'Onkels' eller 'Onkel og Tante'. Min far fortalte at hun var nødt til at køre med onkel Jes på sygebesøg fordi hans syn var dårligt – og det var ham der kørte bilen!

Dertil kom et par dødfødte børn, så min oldemor fik i alt 11 børn over en periode på 20 år.

Opa's familie omtales ikke så meget i brevene. Han havde også kun to søskende: Jens Jørgensen, som var dyrlæge i Flensburg og gift med Leonore, og Bolette Marie som var gift med Carsten Rasch, en bror til førnævnte Matthis Rasch. Marie og Carsten havde også en gård i Hostrup, men jeg tror ikke at de var med i begrebet 'de hostrupper'. Deres datter, Catherine Margrethe, var gudmoder til min far som jeg kan se i hans overleverede bibel.

Brevenes form

Brevene er alle sat op meget traditionelt med sted og dato foroven. Derefter en kærlig overskrift som fx 'Min kære lille Nikke'. Også vendingen 'kære gode' forekommer. Det er en vending som jeg genkender fra min fars telefonsamtaler med sine søstre, og jeg tror det er en Barsø-specialitet. Hvis der i brevet skrives direkte til modtageren, følges det typisk af et 'min kære Nikke.'

Herefter følger typisk en tak for modtagen post eller en beklagelse over udebleven post. Der forventes post mindst en gang om ugen, og gerne med en grundig beskrivelse af sønnens færden i det fremmede. At de savner ham udtrykkes hyppigt.

I næsten hvert brev berøres emnet vasketøj. Der rykkes for afsendelse af snavset vasketøj fra Hamburg til vask hjemme i Tønder, og der fortælles om at vasketøj på vej – gerne ledsaget af kage, pølse eller smør. Ofte blev vasketøjstasken bragt personligt over grænsen for at undgå toldbehandling, typisk af Isse som tit havde ærinde i Flensburg.

Brevene slutter også meget kærligt med udtalte håb om snarligt gensyn eller snarlig svarpost. Guds velsignelse påkaldes ofte, og der vil blive bedt for modtageren. Der sluttet med en kærlig hilsen, ofte af formen 'kærlige hilsener fra din dig elskende moder.'

Ofte afsluttes et brev med at en af de andre søskende skriver noget nedenunder, på siden eller på hovedet over adressaten.

Sprog

Som nævnt blev Oma's breve skrevet på rigsdansk. Efter min fars udsagn skrev hun på dansk til ham i Tyskland og på tysk til ham senere i Danmark for at lokale værter ikke så nemt skulle kunne snage i korrespondancen på hendes søns værelse.

Retskrivningen er fra før reformen i 1949, og derfor er alle navneord med stort, 'kunne og ville' skrives 'kunde og vilde', og 'å' skrives altid som 'aa'.

Heelt, veed, reent, fiint, see, stiiil, juul skrives i stedet for helt, ved, rent, fint, se, stil, jul.

'jo' bruges i rigtig mange sætninger

Iaften, imorges igaaraftes mv. skrives i ét ord.

Afvielser fra rigsdansk og sønderjyske ord og vendinger i Oma's breve :

*Et auto, et radio,
et kop, et familie
Apenrade*

*En bil, en radio, en kop, en familie
Aabenraa. Selvom Oma skriver de fleste stednavne på dansk, er
Apenrade hendes faste betegnelse. Også Flensborg/Hamborg
skriver hun for det meste og ikke de tyske navne.*

Anstilling

Ansættelse

Besat

Optaget

Bol

Bullen, betændt

Dæk

Tæppe

Ere

'er' bøjes i flertal til 'ere'

Feierlig

Højtidelig

Flau

Småsyg

Foræringer

Gaver

Glant/Glandt

Rart, hyggeligt (et rigtigt Barsø-udtryk som stadig bruges i vores familie)

Har det ene

Er alene

Havt

Haft

Hentede ham af

Afhentede ham

Hilsen

Bruges som flertalsord fx 'mange kærlige hilsen'.

Håbentlig

Forhåbentlig

Kasten

Kasse jf. postkasten

<i>Komne godt an</i>	<i>Godt ankommet</i>
<i>Mama/Papa</i>	<i>Mor/Far</i>
<i>Morgen</i>	<i>Morges fx 'Kom i morgen og er hjemme til i morgen tidlig'</i>
<i>Op til Hamburg/ned til Skanderborg</i>	
<i>Pinste</i>	<i>Pinse</i>
<i>Rejse ad Apenrade</i>	<i>Rejse ad Apenrade til dvs. til Apenrade</i>
<i>Sands</i>	<i>Bøvl</i>
<i>Sekretær</i>	<i>Skrivebord</i>
<i>Sildig</i>	<i>Sent</i>
<i>Smuk</i>	<i>Havde hver dag smuk: Det var smukt hver dag</i>
<i>Stille ud</i>	<i>Udstille</i>
<i>Strax</i>	<i>Straks</i>
<i>Sysle</i>	<i>Gøre rent, men også beskæftige sig med</i>
<i>Søgt dig op</i>	<i>Opsøgt dig</i>
<i>Sørger for dig</i>	<i>Er bekymret for dig</i>
<i>Tale hende</i>	<i>Tale med hende</i>
<i>Tavle chokolade</i>	<i>Plade chokolade</i>
<i>Tør</i>	<i>Behøver</i>
<i>Ugemytlig</i>	<i>Ikke hyggeligt</i>
<i>Vadsk</i>	<i>Vask</i>
<i>Vejr</i>	<i>Opfattes som flertalsord som også på ældre dansk.</i>
<i>Vække</i>	<i>Henkoge</i>

Tysk indflydelse på Oma' s skriftsprog:

Omvendt ordstilling som på tysk: '... og vil jeg straks skrive'

<i>Beruf</i>	<i>Erhverv</i>
<i>Blitzblank</i>	<i>Spejlblank</i>
<i>Blume im Knopfloch</i>	<i>Blomst i knaphullet, måske i betydningen 'Ren reklame'.</i>
<i>Geburtsdag</i>	<i>Fødselsdag</i>
<i>Gehalt</i>	<i>Løn</i>
<i>Hansbær</i>	<i>Johannisbeeren dvs. ribs</i>
<i>Hospitant</i>	<i>Løst tilknyttet studerende</i>
<i>Reparatur</i>	<i>Reparation</i>
<i>Samtkjole</i>	<i>Fløjlskjole</i>
<i>Vermählungsanzeige</i>	<i>Forlovelsesannonce</i>
<i>Vortrag</i>	<i>Foredrag</i>

Brevenes indhold

Dagligt liv

Oma og døtrene havde givetvis de to fraflyttede sønner i tankerne hver dag, og de fik begge hyppigt breve og pakker. Omvendt forventede man også at der kom svarbreve og gerne med bekræftet modtagelse for fremsendt indhold og penge.

Der var også et konstant pres på min far for at komme hjem på besøg. Han var vist kun hjemme tre gange i løbet af 1929, men han nød sikkert også at være flyttet til en storby med et studiemiljø, nye kammerater og måske også unge damer. I brevene hjemmefra blev påfaldende ofte omtalt en Anna Schmidt som vist var en af Ellis studiekammerater. Hun ytrede også ønske om at komme til Hamburg, og Isse forespurgte endda i et brev om min fars vært havde et ledigt værelse til hende. Det endte med at Anna flyttede til Bremen. At der i brevene omtales en Fanny, havde ikke noget med en kæreste at gøre, for det var min fars gode ven, Franz (Fanny) Hecht fra Tønder.

Et hyppigt emne i brevene er jobsøgning, og Kiel, Hamburg og København bliver nævnt. Herunder ses et kortfattet afslag på en stillingsansøgning i Hamburg. Underligt at tænke på at hvis han havde fået stillingen, ville hans karriere have haft en helt anden retning end den fik.

OTTO WIEMAN LEDER-COMMISSIONS-LAGER.	MEMORANDUM	Gr. Reichenstr. 75 HAMBURG 8, d. 22. Novemb. 1929
Herrn Nikolai Rasmussen		
Hamburg.		
Die mir überlassene Bewerbung gebe ich Ihnen als Anlage zurück, da der Posten bereits anderweitig besetzt ist.		
Hochachtungsvoll ppa. Otto Wieman <i>Groth</i>		

Det pinte min Oma at min far havde lejet et værelse uden brændsel til kakkelovnen, så enten måtte han sidde og læse med et uldent tæppe om sig, eller han måtte fryse fordi han ikke ville betale 50 Pf. om dagen til brændsel. Han havde ikke for mange penge, og der står i de fleste breve om at penge på vej. Også hans søstre sendte ham penge af deres løn, bl.a. for at han skulle have penge til en rejse hjem. Op mod jul måtte Oma beklage at der kun kunne forventes små gaver, for 'Pengene ere lidt knap'.

Min far må alligevel have haft penge tilovers til fornøjelser, for der omtales i brevene afholdte eller planlagte ture til Stade, Bremen, Ruhrområdet og Lüneburg.

At pengene kunne være små i Tønder betød dog ikke at familien ikke havde råd til at sætte lejligheden i stand i 1929, og familien kunne da også købe sig hjælp til rengøring, havearbejde og syning.

Brevene giver endvidere et indtryk af hvad der optog familien i Tønder. Sundhed og sygdom er ofte omtalt i brevene. Også onkel Jes omtales flere gange i den forbindelse, og i 1929 foretog han en kurrejse til Bad Nauheim i Hessen. Beskrivelse af rejsevarighed og -rute fylder noget mere end de sundhedsmæssige aspekter af turen.

Med en stor familie i nærheden var der selvfølgelig mange besøg ude og hjemme, og de omtales i brevene, og også Opa's dødsdag giver anledning til et besøg i Hostrup.

Og endelig er der i brevene nyheder om hændelser på egnen: Ulykker, brand, dødsfald, vådeskud. Sønnen i Hamburg skulle holdes ajour med begivenhederne.

Kulturelle emner

Familien i Tønder holdt avis, og der refereres i brevene til Nordschleswigsche Zeitung. Som noget dengang nyt lyttede man til radio, og min fars efterladte radio bliver omtalt flere gange. Man lyttede til danske og tyske stationer, og der nævnes koncert som et program. En tysk sender omtales som Königswuster[hause], men uden min far hjemme havde familien problemer med at finde den rette station og holde radioen ved lige med batterier.

Man gik til foredrag i Deutsches Haus bl.a. med en 'Schriftsteller' ved navn Hans Grimm der 'læste for' af sine værker. Sandsynligvis læste han op af *Volk ohne Raum*, som han havde udgivet få år forinden.

I Tønder gik man til koncert bl.a. til *Schöpfung* (dvs. Skabelsen af Haydn) og til kirk koncerter

Man gik også til fest på Jejsing Bjerg i Hostrup. Bjerget er kun 21m højt, men rager alligevel så meget op på den flade slette øst for Tønder at området i dag er fredet, og der anføres på fredninger.dk at 'udsigten er mageløs'.

Brevene omtaler ikke mad bortset fra produktion af syltetøj og nedsylning af grøntsager. Der blev også bagt, og der blev sendt kager afsted til sønnen i Hamburg. Desværre omtales ikke hvad der blev serveret for gæster eller til familiesammenkomster.

Transport behandles i brevene meget nøje med ankomst- og afgangstidspunkter og tiderne for anvendte tog. Fra Tønder kunne man både rejse mod syd til Niebüll og videre og mod nord til Ribe og Bramming. Desuden var der tog til Tinglev med stop undervejs i bl.a. Jejsing.

Posten var med nutidens øjne meget effektiv. Typisk var et brev fremme næste dag, og det gjaldt også til Hamburg hvis man sendte fra Flensburg. Alternativt kunne man som i et af brevene sende en pakke ”med rutebil fredag morgen, så har du det i Hamburg lørdag”.

Nationale forhold

Der omtales travlhed ifm. det kommende folketingsvalg i april 1929, og at Max havde travlt i den anledning. Det var givetvis ifm. arbejdet for Slesvigsk Parti som krævede en revision af folkeafstemningen fra 1920.

Ellers står der intet i brevene om nationale forhold, bortset fra at Oma flere gange omtaler ’Den dumme Grænse’ fordi den betød toldbehandling af pakkerne. Det lyder som om grænsen fra 1920 er en misforståelse som vil blive rettet ad åre. Grænsen blev ikke anerkendt af Tyskland inden Anden Verdenskrig.

Da min far søgte arbejde i København, gav det kun anledning til glæde i Tønder, for så kunne man nemmere sende pakker.

Peter arbejdede for den tyske landboforening, men også for Kreditanstalt Vogelgesang, som ydede lån til tysksindede landmænd for at de kunne blive på deres gårde og derved styrke tyskheden.

Familien gik i kirke, og det var sikkert til den tyske gudstjeneste hos pastor Beuck som man kan læse om i <https://www.dengang.dk/artikler/8088>. Det var også ham der senere viede mine forældre hvor han bl.a. i talen til brudeparret advarede mod at bagtale hinanden.

Isse havde forbindelse til Satrupholm i Angeln. Der er muligvis tale om et kursussted for tyske lærere, for der har i nyere tid været en organisation i Satrupholm for Volkshochschulen i Schleswig-Holstein. Hun blev også tilbudt et danskursus for lærere i København med alt betalt – sikkert som et led i fordanskningen af de sønderjyske landsdele.

Min fars radio blev brugt både til danske og tyske udsendelser. Det nævnes at Oma hører gudstjeneste fra København, men de hørte også reportage fra tysk radio om den

begejstrede modtagelse af en kaptajn Eckener som besøgte New York med en zeppeliner på en jordomrejse.

Svarbrev fra Nikke

Der er kun overleveret ét brev fra min far, og det er på tysk. Det er noget vanskeligere at læse end Oma's breve, fordi hans skrift er præget af den udgave af gotisk skrift som hed Sütterlin, og som efter 1915 var den officielle skoleskrift.

Han afviser i brevet at han er doven til at skrive (schreibfaul), og opregner alle de personer han har skrevet til for nyligt. Han omtaler en havefest for hans faglige forening (DHV) som blev holdt i nærheden af Hamburg i Groß Jüthorn. De sejlede muligvis dertil. I hvert fald har min far gemt et billede af ham og hans medstuderende i en mindre båd i Hamburgs havn med en atlantehavsliner i baggrunden.

Udflugt i Hamburg. Min far stående som nr. 5 fra højre

Det gik lystigt til skriver han, og næste dag tilbragte han en stille søndag, som han skriver.

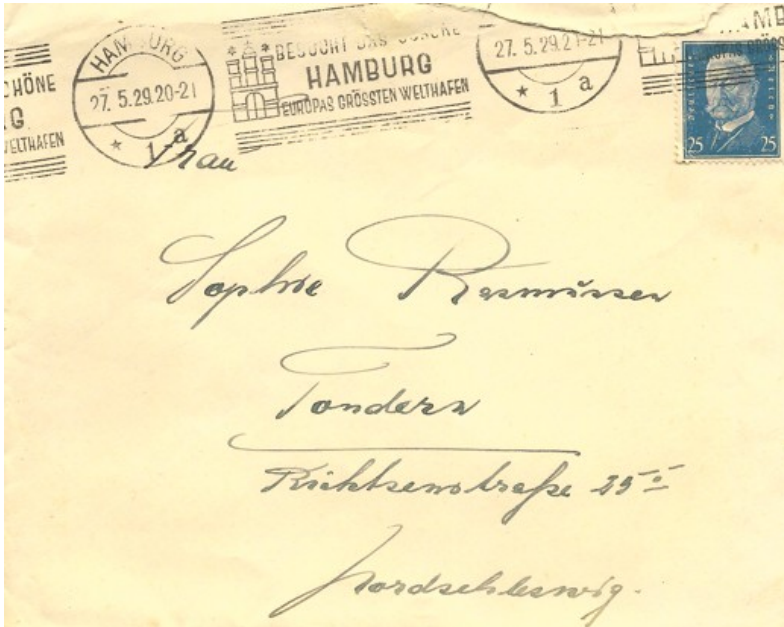
Lidt kræsen var han tilsyneladende, for han skriver at han havde gjort sig til gode med de tilsendte lækkerier frem for at spise dagens ret som var pølse med sauerkraut. Det havde han sikkert ofte fået.

Han skriver om en femtimers prøve i bogføring hvor de skulle opstille et årsregnskab.

Udover det evige vasketøjsemne skriver han om sin pengeknaphed, og at han kunne blive nødt til at optage et lån.

Han omtaler et billede som ikke var blevet så godt, men han ville sende flere billeder når han kom til penge. Hans udstyr til at fremkalde billeder var blevet i Tønder kan man læse i et af familiens breve.

Som afslutning vil jeg vise forsiden af kuverten fra min fars brev:

Adressen er skrevet med latinske bogstaver, men adressaten i Danmark anføres som 'Frau', og by- og gadenavn er på tysk med et 'sz' i Strasse/Straße. Gaderne i Tønder havde indtil 1945 både danske og tyske navne. Der står heller ikke at brevet skal til Danmark, men til Nordschleswig, og denne region måtte formodes bekendt i den tyske postsortering. Til gengæld var der almindelig udlandstakst på og ingen grænseregionstakst.